

Informatie over Vorden

Het dorp Vorden maakt sinds 2005 deel uit van de Gemeente Bronckhorst (met ck). Deze nieuwe gemeente (genoemd naar het kleinste stadje van Nederland (157 inwoners) Bronckhorst), ontstond door samenvoeging van de volgende 5 gemeentes: Vorden, Hengelo, Steenderen, Hummelo en Keppel, en Zelhem. De gemeente telt 37.463 inwoners (2013) en is ca. 30.000 ha groot.

De voormalige gemeente Vorden omvatte 3 woonkernen met als hoofdkern het dorp Vorden en de secundaire kernen Kranenburg en Wichmond. Daarnaast nog 8 buurtschappen, t.w. Delden, Linde, Mossel, Veldwijk, Hackfort, Vierakker en De Wildenborch. De hele gemeente telde in 2005 ca. 8400 inwoners, de oppervlakte was 6.787 ha.

Protestantse Gemeente (in wording) in Vorden.

De Hervormde Gemeente en de Gereformeerde kerk te Vorden hebben besloten om samen te werken aan een toekomstige gemeente. Per 1 januari 2009 is derhalve een federatief verband ontwikkeld met als gevolg dat de Protestantse Gemeente (in wording) te Vorden is ontstaan. De diaconieën van Hervormd en Gereformeerd zijn volledig geïntegreerd, ook de kerkrentmeesters werken in belangrijke mate samen; dit geldt eveneens voor het jeugdwerk.

De Hervormde (wijk)gemeente

De Hervormde (wijk)gemeente telt tegenwoordig (2013) een kleine 2.000 leden. De gemeente, die is aangesloten bij de Protestantse Kerk in Nederland (PKN) is verdeeld in 15 wijken.

De pastorale zorg in elke wijk is toevertrouwd aan een wijkteam, bestaand uit de plaatselijke predikant, een ouderling en enkele gemeenteleden.

Elke zondagmorgen om 10.00 uur is er een eredienst. Vaak in zowel de Gereformeerde als de Dorpskerk, maandelijks ook een gezamenlijke dienst in één van beide kerkgebouwen. Eén maal per 2 maanden is er 's avonds om 19.00 uur een zangdienst "Vorden zingt" in de Dorpskerk. Ook wordt er van oudsher in de Kapel in De Wildenborch, één van de buitengebieden, maandelijks op zondagmorgen een dienst verzorgd. Deze kapel fungeert tevens als gemeenschapsruimte voor de buurtschap De Wildenborch. Tevens zijn er gezamenlijke vieringen onder verantwoordelijkheid van de "Raad-van-Kerken". (Gereformeerd, Hervormd, Rooms-Katholiek).

Tijdens de zondagse erediensten is er kindernevendienst en kinderoppas in het kerkelijk centrum "De Voorde" noordelijk naast de Dorpskerk; evenals in het "Achterhuus" bij de Gereformeerde kerk.

Informatie:

Op de website www.protestantsegemeentevorden.nl is zeer veel informatie te vinden. Tevens vele contactadressen.

Literatuur:

- Timmers, J.J.M., 1974. **Christelijke Symboliek en Iconografie**. 2e herziene druk. Fabula-Van Dishoeck, Bussum (ISBN 9022840174).
- Zijlstra, J. en C. Timmer, Ongedateerd. **Honderd en één Heiligen**. NCRV, Hilversum. Uitgeverij Kok, Kampen (ISBN 9042434204)
- Laarschot, van de, A., 1999. **Restauratie Nederlandse Hervormde kerk Vorden voltooid**. Monumenten 99(3): 20-21.

Samenstellers van de tekst "Gewelfschilderingen in de Dorpskerk te Vorden": H.G. Wullink, in 1999 voorzitter van "Oud Vorden" en B. Jonker, restaurateur-decorateur, onder wiens leiding de gewelfschilderingen in 1998 werden gerestaureerd.

De tekst en de illustraties over de wandschilderingen zijn met welwillende toestemming overgenomen uit de "Vordense Kronyck", maart 1999. Een uitgave van de oudheidkundige vereniging "Oud Vorden", secr. Dorpsstraat 2, 7251 BB Vorden, tel. 0575-553370, e-mail info@oudvorden.nl.

De tijdtabel op de pagina's 18 en 19 is vnl. samengesteld door kerkrentmeester Henk Menkveld.

Voor de tekst over de vondsten in de bodem van de kerk is gebruik gemaakt van het "Verslag van onderzoek c.q. archeologische begeleiding van de werkzaamheden in de Hervormde kerk te Vorden op het adres Kerkstraat 4, 7251 BC Vorden".

Verdere informatie: "1602-2002 - 400 jaar Nederlands-hervormde gemeente Vorden", samengesteld door J. van den Broek en H.G. Wullink, uitgave kerkenraad Hervormde Gemeente, november 2002.

Deze informatiebrochure is samengesteld in het voorjaar van 2013. Er is gebruik gemaakt van eerdere publicaties van de Hervormde Gemeente / Protestantse gemeente (in wording) te Vorden en van informatie vanuit de oudheidkundige vereniging "Oud Vorden".

Met dank aan medewerkers Initiatiefgroep Open Kerk Vorden.

Eindredactie:
Rinus Ilbrink, Willem Kramer,
Gerrit Terpstra

augustus 2013

Met dank en erkentelijkheid aan:

De Werf Ideële Kringloopwinkel
www.veilingcommissie.nl

De Dorpskerk te Vorden

De Dorpskerk te Vorden

De Dorpskerk was, zoals de meeste oude kerken, oorspronkelijk een Rooms-Katholieke kerk. De kerk was gewijd aan de Heilige Anthonius*), 'Swiene Tönnis' genoemd, omdat hij werd afgebeeld met een houten kruis in zijn hand en een varken aan zijn voeten. Hij werd beschouwd als de beschermheilige tegen het anthonius-vuur (soort belroos).

In een oorkonde van 13 april 1121 staat dat Godebold, bisschop van Utrecht, de kerk van Warnsveld met de daarbij behorende kapel van Vorden schenkt aan het kapittel van St. Pieter te Utrecht.

De eerste kerken en kapelletjes zijn van hout geweest. Vermoedelijk al voor 1235 werd een kerk van steen gebouwd. Bij de bouw paste men de Romaanse bouw toe. Na veel verbouwingen is het nu een in hoofdzaak gotisch bouwwerk, bestaande uit een toren (44 meter hoog), een middenschip, een noordelijk zijschip en een koor in het verlengde van het middenschip.

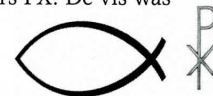
De kerk is tot ca. 1600 de Rooms-katholieke eredienst toegewijd. Toen de Reforma-tie rond die tijd in deze streken de overhand kreeg werd het gebouw echter "geconfisqueerd". De RK gebleven gelovigen werden toen gedwongen hun religie min of meer heimelijk te belijden.

*) In geschriften uit de 16^e eeuw wordt het gebouw ook wel "Martinuskerk" genoemd, wellicht wegens de oorspronkelijke Warnsveldse "moederkerk". Dit zou ook de aanwezigheid van de gewelofschildering van de Heilige Martinus (blz. 11) kunnen verklaren.

Toren en hoofdingang

Boven de **hoofdingang** staat de volgende tekst: anno circiter MCCCL conditum. Restitutum Anno MC:MLXVII. De betekenis is: ongeveer in 1350 gesticht, hersteld in 1967.

In de stoep voor de kerk is een afbeelding van twee vissen en van de letters PX. De vis was in de oudheid het herkenningsteken van de Christenen. Het woord vis (ichtus in het Grieks) vormt de beginletters van de tekst: Jezus Christus Zoon van God Verlosser. De letters staan voor Christus Gezalvde.

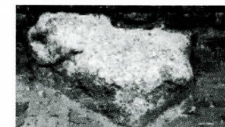

De **toren** uit de 14de eeuw heeft Romaanse vensters met rondbogen. De verbouwingen van de kerk dateren waarschijnlijk uit 1500. Toen werd ook de toren verhoogd tot de huidige 44 meter.

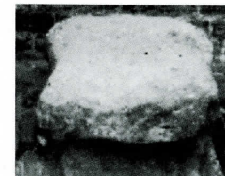
De eerste **klokken** zijn omstreeks 1580 verloren gegaan. Ze kunnen gevorderd zijn door de Staten van Gelderland, door de Spanjaarden, dan wel door de troepen van Prins Maurits. In 1629 werd een nieuwe klok aangebracht. Deze is gebarsten in de strenge winter van 1844. De klok die in 1846 was gegoten werd in 1944 door de Duitsers weggehaald. Na een geldinzameling kon een nieuwe klok worden gemaakt. Deze kreeg als randschrift: "De vijand heeft d'oude klok geroofd. Van geld der burgerij en de Gemeente Vorden kon ik gegoten worden. God zij geloofd". De klok werd op 31 augustus 1948 ingeluid.

Bij restauratiewerkzaamheden aan de toren die tijdens de Bataafse republiek [1794-1806] eigendom is geworden van de burgerlijke gemeente van Vorden kwam in 1897 de Vrijheidsboom tevoorschijn. Deze boom stond in 1795 op het kerkplein opgesteld en de Vordense burgerij danste er zingend en nog vol goede moed hand in hand omheen. Na de ontdekking is deze in het toenmalige brandspuithuisje ondergebracht. Dit houten gebouwtje dat aan de westzijde tegen de kerk was aangebouwd, is in 1902 afgebroken, omdat het niet meer werd gebruikt en bovendien het aanzien van de kerk schaadde. Per september 2011 is het eigendom van de toren overgegaan van de Gemeente Bronckhorst naar de Stichting Oude Gelderse Kerken (S.O.G.K.).

In 1922 vond men bij graafwerkzaamheden twee bijna levensgrote beeldhouwde vrouwenfiguren. Deze zijn toen naar het museum in Zutphen overgebracht maar bij een brand in 1945 zijn ze helaas verloren gegaan. Buiten de kerk aan de zuidzijde van de toren is gelijkvloers een driehoekige steen ingemetseld. Deze vorm is het symbool van de rechtspraak. Ernaast staat een vierkant blok steen. Wanneer de mensen van buiten het dorp zondags naar de kerk kwamen, werd hen na afloop van de dienst vanaf deze steen het belangrijkste nieuws van de voorgaande week medegedeeld. De koster/voorzanger/schoolmeester ging dan op deze steen staan. Hij kon de mensen zo overzien en deed met "luider stemme" de officiële afkondigingen. Bovendien vermeldde hij de marktprijzen van de landbouw- en veeteeltproducten uit de omgeving.

De driehoekige steen

De vierkante steen

Om op de hoogte te blijven moest dus elke zondag tenminste één gezinslid naar de kerk gaan om de nieuwslezer aan te horen.

Aan de buitenkant zijn nog duidelijk sporen van de diverse verbouwingen zichtbaar. In 1995 is het dak vernieuwd. In 1967 werden de wijzerplaten van de klok verwijderd van de muren en verplaatst naar het leien dak.

Interieur

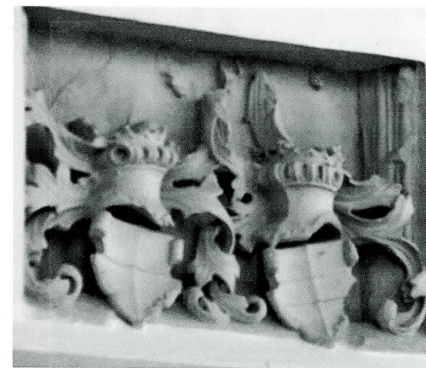

De muurschilderingen die kort na 1500 zijn aangebracht, verdwenen na de reformatie (omstreeks 1600) grondig onder een kalklaag. Ook de beelden verdwenen.

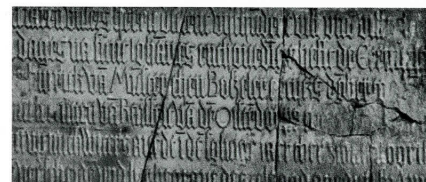
Bij een restauratie in 1899 kwamen verschillende muurschilderingen tevoorschijn. Ze zijn na een aantal jaren weer onder een pleisterlaag verdwenen. In 1998 zijn de plafondschilderingen weer gedeeltelijk zichtbaar gemaakt. Ze zijn inmiddels gerestaureerd. Informatie: zie pag. 12 t.m. 14

Tot 1828 werden de doden in en om de kerk begraven (vandaar de uitdrukking "rijke stinkerds"). Bij een restauratie werden twee grafstenen in de torenmuur gemetseld. De ene is van Maria van Munster. Zij was getrouwd met Hendrik van Hackfort met wie ze op kasteel Vorden woonde.

De andere steen is van Berend van Hackfort en zijn vrouw Margit van Baeck. Berend was een bekende ridder en krijgsoverste onder Karel van Gelre. Hij overleed op 22 maart 1557 op kasteel Hackfort.

1.

2.

3.

Interieur Dorpskerk - Paul Gorter

In het koor is een drietal bewerkte stenen gemetseld:

1. Steen met twee alliantiewapens waarvan de helmtekens verdwenen zijn.
2. Een herinneringssteen met opschrift: Voor Hinrick van Munster then Boszeler, overleden in 1555 op kasteel Hackfort.
3. Een steen met een reliëfvoorstelling van de aanbedding van het Kind met Maria, Jozef en Engelen alsmede een figuur met een staf.

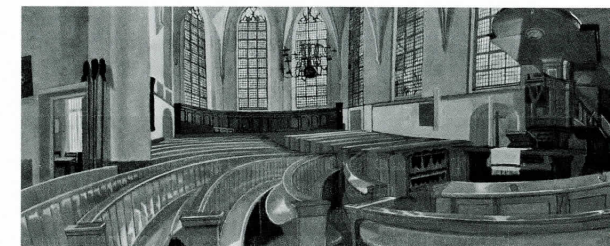
Dit werk stamt uit het midden van de 16de eeuw.

De grafzerken die in de hoek van de kerk liggen zijn van: Gosen en Johan van Raesfelt tot Hackfort met zoon en dochter. Eerstgenoemde overleed op 1 januari 1566, de anderen overleden op 1 januari 1568. De andere steen is van Gerrit van Hackfort die in 1483 is overleden. Hij was Heer van Vorden. De twee kleinere stenen zijn van vroegere predikanten, nl. Bartoldus Goltsmit, overleden in 1641 en Lucas Bucherus, die in 1635 is gestorven.

Het koor wordt afgesloten door een eiken bank die eigendom was van de familie Van Westerholt van Hackfort. In 1981 werd deze bank aan de kerk gelegateerd. De consistoriekamer (in de R.K. kerk de sacristie) was vroeger de garfkamer waar grondeigenaren hun tienden en andere kerkelijke schulden kwamen betalen.

De vroegere indeling van de banken dateerde uit 1830. Architect Lijzen ontwierp een plan om door middel van een verbouwing meer zitplaatsen te verkrijgen. De kerk had vanwege de sterke bevolkingsgroei te weinig plaatsen. Besloten werd het aantal uit te breiden van 508 naar 647. Tot die tijd had iedereen zijn eigen bank die naar eigen ontwerp werd gemaakt.

Hieronder een tweetal sfeerschilderijen van het interieur zoals dat was tot 2011.

Interieur Dorpskerk - Toine Moerbeek

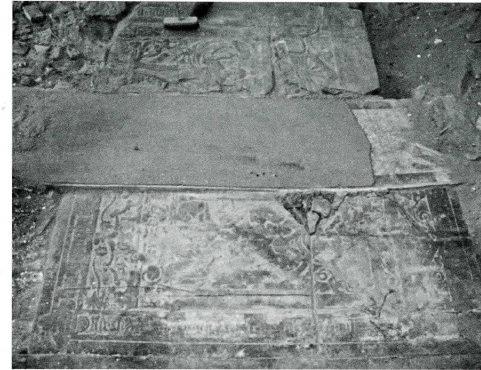
Renovatie

In 2011 begon men met een ingrijpende renovatie van het interieur. De meeste banken verdwenen en werden vervangen door stoelen. Alleen de zogenaamde "Hackfortbank" bleef bestaan en een aantal van de 'hoge' banken tegenover de preekstoel. Bovendien werd een toiletgroep, bergruimte en een keukentje aan het interieur toegevoegd. De ruimte is nu beter geschikt voor kerkelijke en andere evenementen zoals concerten. De gerenoveerde kerk werd op 23 oktober 2011 weer in gebruik genomen.

Tijdens de renovatie werden er verschillende zaken blootgelegd doordat de vloer verwijderd is. Het blijkt dat men in het verleden wat onzorgvuldig met de graven in de kerk omgegaan is. Langs de noordwand van de kerk werd veel puin gevonden met een aantal schedels en botmateriaal. Ook op andere plaatsen werd verspreid botmateriaal gevonden. Het botmateriaal is verzameld en elders in de kerk herbegraven. Bovendien is men bij de aanleg van een betonnen voetpad in het koor nogal ruw te werk gegaan en heeft men om ruimte te maken dwars door twee dekstenen een strook weggehakt. Overal lagen stukken deksteen die er van afgeslagen waren. Twee dekstenen waren voorzien van motieven en teksten; onderzoek naar de betekenissen zal wellicht nog eens gebeuren. De derde was geheel vlak zonder opschriften. Deze was dermate groot dat er i.v.m. de nieuwe vloer een deel afgezaagd diende te worden. Daardoor ontstond er een gat in het plafond van de grafkelder, waarin zich beenderen bevonden. Het plafond werd na inspectie weer netjes dichtgemetseld.

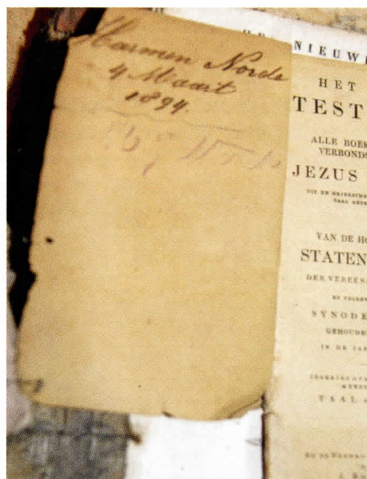
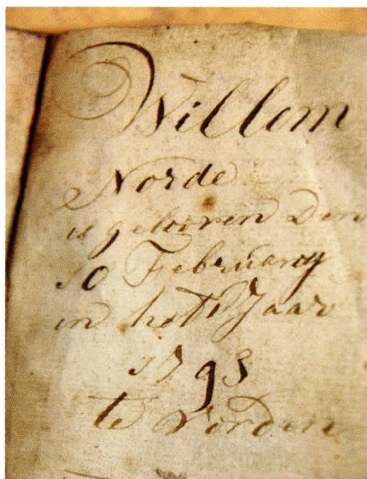
Hieronder enkele foto's van de stenen.

Overal lagen stukken deksteen die ervan afgeslagen waren.

In het zand onder de houten kerkvloer zijn aan de noord kant een tweetal zwaar beschadigde gezangenboekjes gevonden; één van Willem Norde met de datum 10 februari 1793 en één van Harmen Norde met de datum 4 maart 1894.

Met een metaaldetector zijn in het zand in de kerk een aantal munten gevonden. Eén munt is als hanger gebruikt. Het betreft een Romeinse munt, waar op de beeldzijde staat "DNHONORI VSPFAVG" oftewel Dominus Noster Honorius Pius Felix Augustus. Het betreft de Romeinse keizer Honorius, die regeerde van 395 tot 423.

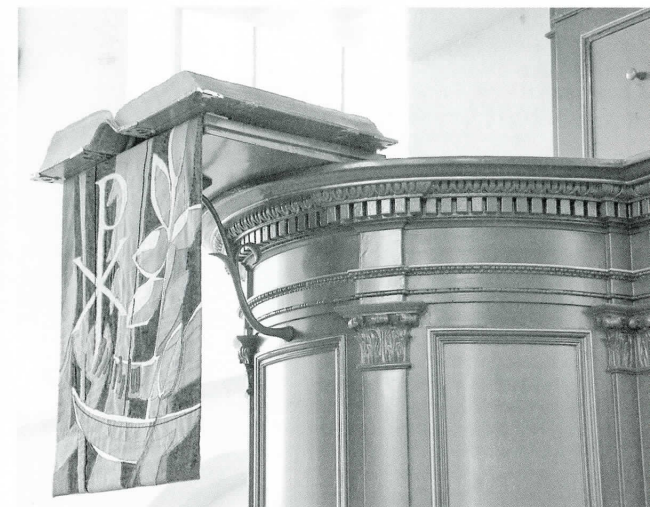
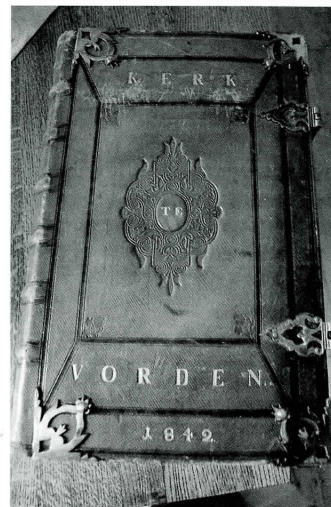
Hierbij nog enkele voorbeelden van gevonden munten (o.a. uit Utrecht, Deventer, Roermond, Luik, Darmstadt) waaruit blijkt dat men contacten had door heel Nederland, Duitland en België.

De liturgische opstelling

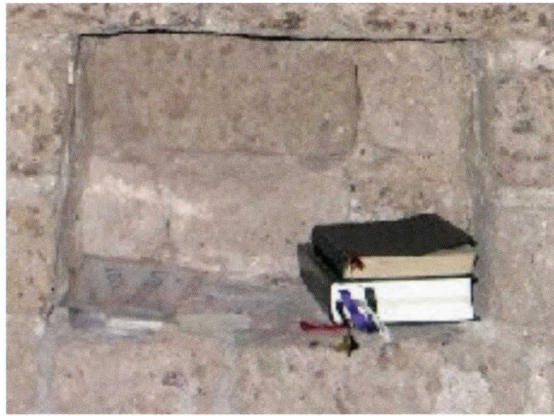
De kansel - ook wel preekstoel genoemd - is ontworpen door architect Lijzen uit Zutphen en geplaatst in 1833-1834, tegelijk met de theateropstelling van de banken. Daarvóór was er een kansel die in de hoek bij de consistorie stond.

De liturgische opstelling van kansel, avondmaalstafel, paaskaars en doopvont is volgens de gedachte dat Woord en Sacrament(en) in elkaar overvloeien en daarom in één lijn zijn geplaatst: de kansel (het Woord/de woordverkondiging komt van boven op ons neer), de tafel (sacrament van de Maaltijd van de Heer), de lezenaar (voor de bijbel/evangelielezingen), de paaskaars (herinnert ons telkens aan de opstanding) en het doopvont (sacrament van de Heilige Doop).

De kanselbijbel is in 1842 geschonken door gemeentelid dhr. Berenpas uit de buurtschap Mossel. Er is een kunststof plaat overheen gemaakt om verdere slijtage te voorkomen.

Het Rijksmuseum te Amsterdam werd verzocht de beschikking te krijgen over een doopvont, dat in het depot van het museum aanwezig was. Het werd in 1954 geplaatst en in langdurig bruikleen afgestaan aan de kerk in Vorden en is afkomstig uit de kerk te Ammerzoden. Het betreft een eenvoudig 17^e eeuws doopvont. Hiervoor moest een passend voetstuk gemaakt worden.

Naast de preekstoel bevindt zich een nis. Dat zou vroeger een hagoscoop geweest kunnen zijn. Dat was een muuropening waardoor mensen die in de kerk niet gewenst waren (zieken?), toch de dienst van buitenaf konden volgen of zicht op het altaar hadden. Maar het zou ook gediend kunnen hebben om daglicht binnen te laten vallen op een zijaltaar.

Gedachtenisruimte

Op het verhoogde koorgedeelte is ook ruimte gemaakt voor de gedachtenisruimte. Daarin liggen de stenen met de namen erop van de overleden gemeenteleden. Het overleden gemeentelid wordt in de kerkdienst genoemd en herdacht. Daarna wordt de steen met zijn of haar naam door de ouderling van dienst in de gedachtenisruimte gelegd. Op de laatste zondag van het kerkelijk jaar worden alle overledenen van het afgelopen jaar genoemd en worden de stenen overhandigd aan de nabestaanden.

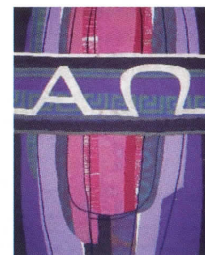
Consistorie

In de consistoriekamer bevindt zich een lijst met voorgangers van de Hervormde Gemeente. Bij velen staat het woord propt. achter hun naam. Dit heeft de volgende betekenis: Propt = Proponent = afgestudeerd theoloog die is toegelaten tot de evangeliebediening, heeft het recht het ambt van Dienaar des Woord te bekleden.

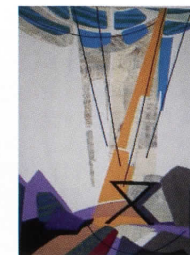

Kanselkleden

In de "Achterhoek", de noordwestelijke hoek, links van de toreningang, hangt een aantal kansel-kleden. Deze hebben allemaal een bepaald tijdvak uit het kerkelijk jaar als onderwerp en worden in die periodes dan ook gebruikt. Ze zijn ontworpen door beeldend kunstenaar Dick L. Baaui uit Hattem en gemaakt door een groep van 12 Vordense vrijwilligers. Tevens is er een serie bijpassende effen lopers gemaakt.

Kleed 1: Adventstijd

Kleed 2: Kersttijd en Epifanie

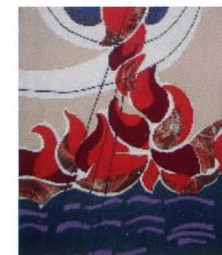
Kleed 3: Lijdenstijd

Kleed 4: Goede Vrijdag

Kleed 5: Pasen

Kleed 6: Pinksteen

Kleed 7: Tussen Pinksteren en Advent

Gewelfschilderingen in de Dorpskerk te Vorden

door H.G. Wullink en B. Jonker

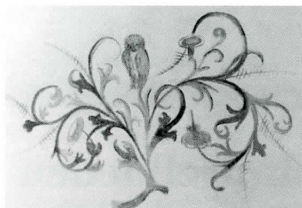
Bij het herstel in 1998 van de gewelven in het koor van de Dorpskerk ontdekte men dat zich onder de vele kalklagen restanten bevonden van gewelfschilderingen.

Bij een inventarisatieonderzoek bleek dat alle gewelfschelpen schilderingen hadden, of gekend hadden. De conditie waarin deze zich bevonden was dermate slecht dat al tijdens het onderzoek diverse schilderingen vast gezet moesten worden. Het bleek dat de vele kalklagen deze schilderingen voor verder verval hadden behoed. Na het verwijderen van de kalklagen bleken de schilderingen te bestaan uit afbeeldingen van een vijftal heiligen, komend vanaf hun middel uit een bloem. Verder bestonden de schilderingen uit vele krullen en bloemen, en enkele vogels. In de vogels bleken een uil, een ekster en een tweetal zwaluwen te herkennen te zijn.

Kijkend vanuit de kerk richting koorsluiting, zien we van links naar rechts de volgende afbeeldingen:

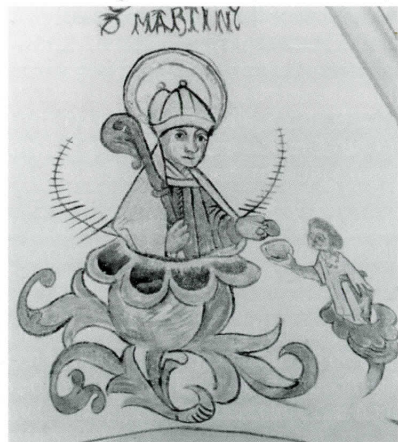
• Een bloemmotief met een uil:

Bij de oude Grieken was de uil gewijd aan Athene, dochter van Zeus, die, hoewel in eerste instantie krijgsgodin, ook de verpersoonlijking was van de opperste wijsheid en grootste kracht.

Vervolgens zien we:

• De Heilige Martinus (11 november):

Martinus is omstreeks 316 geboren in de stad Savaria, provincie Pannonië, dat in Hongarije ligt. Hij werd christen toen hij in Gallië vertoefde als soldaat. Op 18-jarige leeftijd werd hij gedoopt en niet lang daarna en niet lang daarna verliet hij het leger. Het verhaal gaat dat hij op een kille winterdag de stadspoort van Amiens naderde. Hij was toen te paard. Een bedelaar die vrijwel naakt was, keek naar hem omhoog en smeekte om een aalmoes. Geld had Marinus niet bij zich, maar hij nam zijn zwaard en sneed zijn rode mantel (cappa) in tweeën en gaf een helft aan de bedelaar. Kort daarop zag hij in een droom Jezus die sprak: "Martinus, jij hebt mij met je mantel bekleed". Het woord kapel komt van cappa, dat is mantel. Martinus van Tours deelde zijn mantel met een bedelaar. Het bouwsel waar later de gehavende cappa van St. Maarten werd bewaard en vereerd,

noemde men "kapel" en de bewaarder "kapelaan". Een kapelaan is dus oorspronkelijk een beheerder van een garderobe.

Martinus werd, na enige tijd als kluisenaar op het eiland Gallinara vertoefd te hebben, in 372 gekozen tot bisschop van Tours. Tot aan zijn dood in 397 heeft hij dit ambt bekleed.

Zijn sterfdatum is 11 november, een dag die in menige streek van ons land als 'St. Maarten' gevierd wordt. Martinus heeft veel gedaan voor de verbreiding van het evangelie in Frankrijk. Zijn populariteit als heilige blijkt wel uit het grote aantal (alleen al in Nederland 75) kerken dat naar hem vernoemd werd, zoals de Martini-kerken in Bolsward, Franeker, Groningen, in

onze omgeving de St. Martinuskerken in Baak en Warnsveld (van waaruit de kerk in Vorden is ontstaan), alsook de Maartenskerk (de Dom) in Utrecht.

Martinus wordt vaak uitgebeeld als krijgsman te paard, die zijn mantel deelt met een bedelaar. Soms ook wel als een bisschop met een gans als attribuut of met een bedelaar aan zijn voeten. Hij is nl. schutspatruon van de ganzen. Martinus betekent "de moedige". Hier in de Vordense Dorpskerk is Martinus afgebeeld als bisschop met een manke bedelaar. Deze bedelaar houdt een bakje omhoog, waarin Martinus een geldstuk werpt. Boven zijn hoofd staat de naam **MARTINI**.

• De Heilige Katharina (25 november).

De derde afbeelding toont de Heilige Katharina. Zij zou onder keizer Maxentius, in 306 of 307, gemarteld zijn. In de 15^e eeuw en daarna behoorde zij tot de meest populaire heiligen. De legende verhaalt hoe zij vijftig heidense wijsgeren in twistgesprekken overwon en hoe Christus zich op mystieke wijze met haar verloofde en haar Zijn ring aan de vinger schoof. Zij werd door Maxentius veroordeeld om door een uit vier met scherpe punten en tanden bezette wielen bestaand foltertuig gemarteld te worden, maar een engel verhinderde dit door het martelwerktuig te vernielen. Daarop werd de Heilige Katharina onthoofd. Zij is de patrones van de wijsgeren, de wagenmakers, de molenaars en van het Aartsbisdom Utrecht. (Catharijnenconvent). Aan haar zijde staat een gebroken rad. De Heilige Katharina is de patrones van de molenaars, omdat haar met haken of schoepen bezette wiel aan een watermolen deed denken. Katharina wordt meestal afgebeeld als een jonkvrouw, met een kroon op het hoofd en een zwaard en een boek in de hand. Haar naam betekent "reine". In de Dorpskerk zien we Katharina met kroon, zwaard en gebroken rad. Zij was beschermheilige van Huize Vorden, daarom wellicht deze afbeelding.

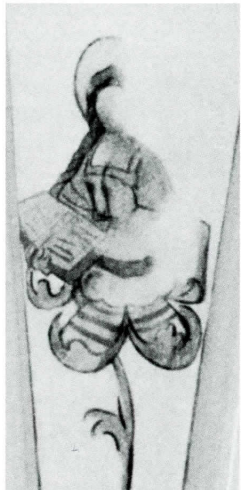
Christus, als Man van Smarten, met Arma Christi.

Christus wordt, als 'Man van Smarten', vaak afgebeeld met een lendendoek bekleed, met een doornenkroon op het hoofd en met wonden in handen, voeten en zijde. De Arma Christi zijn de lijdenswerktuigen des Heren. Eén van de vroegste voorstellingen vertoont Christus met een wapenschild waarop de lijdenswerktuigen zijn afgebeeld. Zoals een kruisrider in zijn schild een teken aanbracht dat aan zijn moedige daden herinnerde, zo is ook het wapenschild van de Verlosser versierd met trofeeën van Zijn overwinning op de dood en zonde. Later zijn de lijdenswerktuigen niet in een wapenschild, maar los verspreid om of in de hand van de Man van Smarten aangebracht. Ook dan heten zij Arma Christi. Hier in de Dorpskerk in Vorden, in het midden van de koorsluiting, is Christus afgebeeld met doornenkroon en wonden in de handen en de zijde. Links de speer en een spons op een stok. Rechts zijn de gesel en de roede te herkennen.

- Onder de schildering, boven het raam, is heel duidelijk het jaartal te herkennen waarin de schilderingen zijn aangebracht: **MCCCCXX**. (1520)

- **Onbekende Heilige(?)**.

De restanten van de volgende schildering laten een vrouwelijke Heilige zien, die is afgebeeld met een boek en een restant van een kroon. Ook zijn haar borsten voller geschilderd dan bij Katharina en Maria. Dit zou kunnen betekenen dat we hier te maken hebben met de Heilige Agatha. Haar naam is afgeleid van het Griekse Agathos, dat betekent: is goed. Agatha is een Heilige en Martelares uit de derde eeuw. Zij was een voorname Christin van Sicilië. Tijdens de vervolgingen onder keizer Decius trachtte men haar door foltering te dwingen haar geloof te verzaken, waarbij men haar tenslotte de borsten afsneed. In de Broederenkerk in Zwolle treft men ook deze situatie van een vrouwelijke heilige aan, afgebeeld met grotere borsten dan de andere vrouwelijke heiligen. Daar heeft zij ook een tang in haar hand, die één van haar attributen is. Op Sicilië wordt zij aangeroepen als beschermster tegen uitbarstingen van de Etna. Haar naam is vermeld in de Canon van de Mis.

- **Maria met Kind**

Maria is hier afgebeeld als moeder met het kind in haar armen. Maria draagt een kroon.

- **De Ekster.**

Juist tegenover de uil in het koorgewelf is mogelijk een ekster (?) afgebeeld. Ekster: "Vreugdevogel", "bezoeker/goed nieuws"

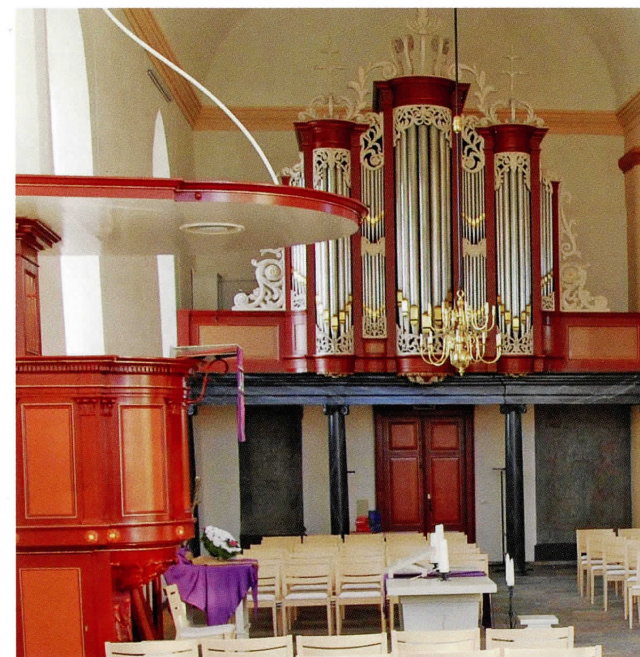

Bezien we achteraf de restauratie van deze gewelfschilderingen, dan kunnen we heel tevreden zijn met het resultaat. Immers, de Dorpskerk op zich is al een monument (waarschijnlijk zelfs het oudste gebouw in Vorden). De bijna 500 jaar oude gewelfschilderingen geven een bijzondere toegevoegde waarde aan het geheel. Samen met de op zich al vrij unieke opstelling van de kerkbanken*), en de oude grafstenen, is de kerk in haar geheel nu een bijzonder waardevol monument. Niet alleen voor de Hervormde Gemeente, maar tevens voor de gehele dorpsgemeenschap. Ook haar toeristische waarde dienen wij niet te onderschatten.

*] De theateropstelling van de banken is grotendeels verwijderd en heeft na de grote renovatie van 2011 plaatsgemaakt voor in dezelfde opstelling geplaatste stoelen

Het Lohman-orgel

Het prachtig klinkende orgel in deze kerk werd gebouwd door de firma Hendrik Berend Lohman en is op 4 mei 1834 in gebruik genomen.

Vanaf 1883 werkte de fa. L. van Dam & Zn aan het orgel. In dat jaar werden de mechanieken geheel vernieuwd. De registerknoppen werden verplaatst van de zijkanten van de klaviatuur naar de bovenkant. Verder werd de Trompet 8' vernieuwd en kwam op het bovenwerk een Salicionaal 8'. In 1911 was het houtwerk van de klaviernis verrot en werd vernieuwd. Ook de houten delen van de Fagot 8' waren volgens Van Dam vergaan. Dit register werd verwijderd en in 1915 ingeruild voor een Cello 8'.

Ook in 1915 werd er een elektrische windmotor

geplaatst en aangesloten op een van de oude balgen, zodat er geen balgentreders meer nodig waren om het orgel van de nodige wind te voorzien. Op een tot nu toe onbekend moment is de Flageolet 1' ingewisseld voor een Voix Céleste 8'. Dit was een zachte, zwevende stem die veel meer bij de toenmalige muzikale smaak paste.

In 1955 werd het orgel ingrijpend gerestaureerd door de firma Van Vulpen uit Utrecht, onder advies van de bekende Lambert Ern . Van het bovenwerk werden de verdwenen registers Fagot, Quintadeen en Flageolet weer gereconstrueerd. Het orgel werd geïntoneerd naar een neobarok klankideaal, waarbij veel orgelpijpen nieuwe kernen kregen en de voetopeningen werden vergroot.

Achteraf werd hierdoor teveel een klankideaal uit de 17e en 18e eeuw op dit 19e-eeuwse orgel geprojecteerd. Bij de restauratie in 1982 door de firma Gebr. Reil is het orgel weer zoveel mogelijk teruggebracht naar de oorspronkelijke situatie. Zo werden onder meer de mechanieken in oude stijl hersteld, waarbij plexiglasen tuimelaars uit 1955 werden vervangen door eikenhouten exemplaren. Oude windkanalen werden gereconstrueerd en er vond een algehele herintonatie plaats. De Dourdon 16' werd van twee standen voorzien. Trekt men de registerknop half uit, dan spreekt alleen C-; in de tweede stand spreekt het volledige register.

Ook nu heeft de firma Reil het orgel nog in onderhoud.

Hier volgt de dispositie van het orgel. Tenzij anders aangegeven zijn de registers origineel:

Hoofdwerk:

Bourdon	16'
Prestant	18'
Roerfluit	18'
Bourdon	18'
Octaaf	14'
Gemshoorn	14'
Fluit	14'
Quint	13'
Octaaf	12'
Gemshoorn	12'
Mixtuur B/D	13-5 sterk
Cornet D	13 sterk
Trompet B/D	18' (Van Dam, 1884)

Bovenwerk:

Holpijp B/D	18'
Quintadena	18' (12 grootste pijpen Lohman, de rest Van Vulpen)
Prestant	14'
Open fluit	14'
Woudfluit	12'
Flageolet	11' (Van Vulpen)
Fagot B/D	18' (Van Vulpen/Reil).

Pedaal: aangehangen aan hoofdwerk

Speelhulpen: koppeling HW-BW B/D; tremulant BW.

Manuaalomvang: C-f'''

Pedaalomvang: C-d'

De toonhoogte a1 = 438 Hz en het instrument is gestemd in de ongelijk zwevende Neidhardt-1724 temperatuur.

Tekst: Mirjam Berendsen-Van der Meulen, organiste van de Dorpskerk.

Bronnen:

De encyclopedie Het historisch orgel in Nederland, deel 1819-1840
Rudi van Straten, Het gerestaureerde Lohman-orgel in de Dorpskerk te Vorden.

Concerten in de Dorpskerk

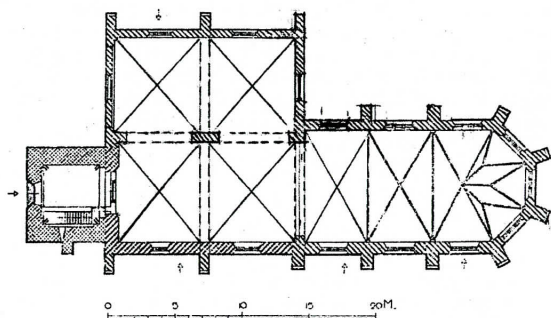
Sinds de herinrichting en restauratie van het interieur van de Dorpskerk in 2011 is er een prachtige multifunctionele goed verwarmde concertruimte ontstaan met een prima akoestiek. De Dorpskerk wordt inmiddels met succes ook als zodanig gebruikt. Er loopt een wekelijkse serie korte Toeristenconcerten op de donderdagmiddag tijdens het toeristenseizoen, waarbij het Lohmanorgel, vaak met een 'plus' erbij, een hoofdrol vervult. Verder, met uitzondering gedurende dit toeristenseizoen, een maandelijks serie klassieke concerten op de zondagmiddag van hoog artistiek gehalte. Zie voor nadere informatie hierover www.muziekdorpskerkvorden.nl en de flyers in de kerk.

Kortom: het betreft hier een kerk die door inhoud, ligging en functie terecht de naam Dorpskerk mag dragen.

TIJDTABEL VAN DE DORPSKERK TE VORDEN

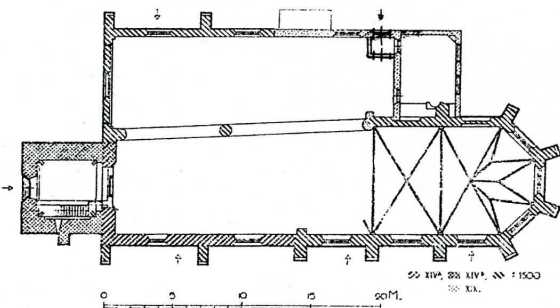
- 1121 Er is sprake van een kapel te Vorden die onderhorig is aan Warnsveld (Sloet nr. 236, Oorkonde van 13 april 1121).
  - 1235 Zelfstandige parochie (Sloet nr. 584, benoeming in akte over tienden uit 3 huizen in de parochie van Vorden). Vermoedelijk dateert het (oudste) stenen deel van de huidige kerk van vóór 1235. Aanvankelijk het schip van de kerk, eenbeukig en waarschijnlijk zonder steunberen
  - ± 1300 Steunberen worden later toegevoegd, waarschijnlijk deze periode
  - 1377 Vermelding als parochiekerk
  - ± 1500 Kerktoeren wordt verhoogd
- Eind XVe eeuw of iets later:** Koor en de zijbeuk met zijn oorspronkelijke lengte van 2 vakken zullen ongeveer gelijktijdig tot stand zijn gekomen (3e vak zijbeuk + consistorie worden in 1832 gerealiseerd, zie tekening geheel onder)

- 1645 De stad Zutphen schenkt 50 daalders voor opbouwen van de kerk in Vorden (Gelre 1953 blz. 174)
- 1655(?) Kerk wordt door brand getroffen, Zutphen schenkt 50 daalders
- ca 1800 Verhoging muurwerk van schip met strook baksteen
- 1682-85 Diverse reparaties en verbouwingen, getuige rekeningen voor klinkers, moppen, kalk, leien, lood voor goten en vensters
- 1702 Brand
- ± 1800 Kerktoeren wordt wederom verhoogd
- 1804 Op tekening van 1804 zijn de banken in een rechthoekige opstelling weergegeven
- 1817 Bliksem in toren, hierna bliksemafleiding aangebracht
- 1828 Er worden geen overledenen meer in de kerk begraven
- tot 1830: Kerkgangers zorgen vaak nog voor een eigen bank
- 1832 Verbouwing en vergroting van de kerk

De middeleeuwse scheibogen tussen hoofdbeuk en zijbeuk alsmede de noordmuur van het eerste koorvak worden weggebroken en vervangen door een houten liggerconstructie die ongeveer op het midden van een nieuwe zuil komt te rusten. Ook verdwijnt daarbij de triomfboog behoudens zijn zuidelijke rechtstand (hier tegenaan staat nu de huidige preekstoel) en het eerste gewelfvak van het koor.

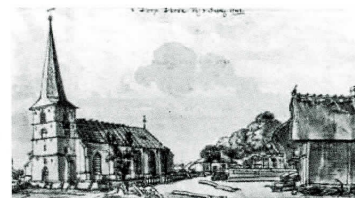
- 1824-33 Beschrijving over de banken uit het boekje "De Nederlands Hervormde kerk te Vorden" van H.G. Wullink, J.W. de Gruijter en J. v.d. Broek, druk 1992:

(Het 2e + 3e gewelf vormen nu het huidige koor)

Voor wat betreft de kerkenbanken bestond er totaal geen uniformiteit. Er waren banken voor gemeenschappelijk gebruik maar veel families hadden ook eigen banken naar eigen ontwerp die ook door henzelf moesten worden onderhouden. In 1824 veroorloofde G.J. Enzerink het zich om aan de bank die door zijn familie werd gebruikt, zonder voorkennis van de kerkvoogden, veranderingen aan te brengen. Deze veranderingen waren echter dusdanig opmerkelijk dat de schout van Vorden werd verzocht Enzerink te doen aanzeggen dat hij de oude toestand binnen drie dagen moest herstellen en zich in het vervolg van dergelijke ingrepen diende te onthouden. Het gevolg van het optreden van Enzerink is wel geweest dat de banken in het koor beter werden geplaatst en er zo meer ruimte tussen de banken werd gecreëerd. In 1830 werd door architect Lijsen opnieuw een plan ontworpen om door middel van een verbouwing meer zitplaatsen te verkrijgen. Voorheen liet iedereen zijn bank naar eigen smaak maken. Veel eigen banken waren versleten en bouwvallig geworden. Bovendien was de kerk vanwege de bevolkingsgroei sinds lang te klein. De nodige zitplaatsen ontbraken, vooral voor degenen die een vaste zitplaats in de kerk wensten, hetzij in koop en die niet verkozen om in 'de gemeene banken' een plaats te zoeken. Besloten werd het aantal zitplaatsen uit te breiden van 508 naar 647. Tevens waren er klachten over het terugkaatsen van het geluid, veroorzaakt door de pilaar die recht voor de preekstoel stond. Ds. Van Loo schreef aan dit euvel zelfs het verlies van zijn gezondheid toe. Een belangrijk deel van de gemeentelieden kon van de preek niet veel verstaan. De pilaar diende derhalve te verdwijnen. In september 1831 werd de vergroting en de reparatie van de kerk voor fl. 3.340,- aangenomen door D.J. Brus uit Zutphen. Het herstellen der vloeren en het timmeren van de zitbanken werd aangenomen door G.J. Osseweyer voor fl. 2.050,-. Tot het werk behoorde onder andere ook het invoegen van de fundamenteën en het in metselen van de losse vlakken in de muren en de pilaren, het nazien en schoonmaken van het dak en vernieuwing van de pannen. De zijbeuk van de kerk is toen verlengd en kreeg het huidige vlakke plafond evenals de hoofdbeuk; in de noordwesthoek van de zijbeuk werd toen ook, aan de oostzijde naast het koor, de consistorie gebouwd. De consistoriekamer (in de RK kerk sacristie) was vroeger de garfkamer waar geërfden (grondeigenaren) hun tienden en andere kerkelijke schulden kwamen betalen. Helaas moesten in verband met deze verbouwing de middelste scheibogen tussen hoofd- en zijbeuk verdwijnen en ook de noordmuur van het eerste koorvak. Ze zijn vervangen door een ronde kolom en een zware balkconstructie. De preekstoel staat nu tegen het restant van de vroegere triomfboog die aanwezig was op de scheiding van de hoofdbeuk en het koor van de kerk.

- 1833-34 Preekstoel wordt vervangen door de huidige preekstoel. Volgens bestek van architect Lijsen moesten delen van een achterpilaar uitgehakt worden om de voet te kunnen plaatsen en de achterwand te kunnen aanbrengen. De oude preekstoel zal dus voorheen voor en strak tegen de pilaar gestaan hebben.
- 1833 Het Lohman orgel wordt geplaatst, bouw start in 1830, in gebruik name 1834
- 1864 Diverse plannen tot "kerkvergroting" die niet zijn uitgevoerd
- 1896-99 Verschillende herstellingen aan kerk en toren: Aantal vensteropeningen die waren dichtgemetseld worden heropend. Stenen harnassen (zand- of kalksteen waar de glas-in-lood ramen zijn geplaatst) worden bijgewerkt. Vensters krijgen nieuwe beglazing. Spitsboogingang van de toren wordt in quasi-romaanse vormen vernieuwd.
- 1902 Hackfort koopt 4 banken (mogelijk zijn dit de banken in het koor)
- 1952 Galerij (verlengde van orgel) verdwijnt; daaronder jongerenplaatsen: "kippenren".
- 1954 Na de restauratie wordt gevraagd aan alle eigenaars van banken om ze af te staan aan de Kerkvoogdij.
- 1954-55 Omvangrijke herstellingen onder leiding van architect J.G.A. Heinemann te Velp
- 1981 Laatste freule Van Westerholt van Hackfort overlijdt, de Hackfort banken worden door schenking nu eigendom van de Hervormde gemeente.
- 1982 Restauratie van het Lohman orgel.
- 1990 Vloer liturgisch centrum wordt verhoogd en krijgt epoxy-korrelvloer, evenals de gangpaden
- 1995 Dak wordt vernieuwd, alsmede interieur: plafondschilderingen in het koor worden tevoorschijn gehaald en gerestaureerd.
- 2011 Ingrijpende renovatie van het interieur: De meeste banken worden verwijderd (een aantal wordt hersteld en teruggeplaatst) en vervangen door stoelen; de oude elektrische voetplaatverwarming wordt verwijderd (in de Hackfortbank in het koor is dat blijven zitten). Er wordt een geheel nieuw verwarmingssysteem aangelegd, met o.a. vloerverwarming onder de nieuwe vloer van Indisch natuursteen. Het koorgedeelte is verhoogd tot een klein podium. Ook wordt er een toiletgroep en een keukentje geïnstalleerd. In het koor is tevens een gedachtenisruimte gecreëerd. Wanden, banken, orgelfront en de preekstoel worden nieuw geschilderd.

De Dorpskerk in Vorden tekening van J. de Beyer, 1743.